

श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र

॥ श्री आगम-गुण-मञ्जुषा ॥

॥ श्री आगम-गुण-मञ्जुषा ॥

॥ Sri Agama Guna Manjusa ॥

(संचित्र)

प्रेरक-संपादक

अचलगच्छाधिपति प.पू.आ.भ.स्व. श्री गुणसागर सूरीश्वरजी म.सा.

४५ आगमो का संक्षिप्त परिचय

११ अंगसूत्र

- १) **श्री आचारांग सूत्र :-** इस सूत्र मे साधु और श्रावक के उत्तम आचारो का सुंदर वर्णन है। इनके दो श्रुतस्कंध और कुल २५ अध्ययन है। द्रव्यानुयोग, गणितानुयोग, धर्मकथानुयोग और चरणकरणानुयोगों से मुख्य चौथा अनुयोग है। उपलब्ध श्लोकों कि संख्या २५०० एवं दो चुलिका विद्यमान है।
- २) **श्री सूत्रकृतांग सूत्र :-** श्री सुयगडांग नाम से भी प्रसिद्ध इस सूत्र मे दो श्रुतस्कंध और २३ अध्ययन के साथ कुलमिला के २००० श्लोक वर्तमान मे विद्यमान है। १८० क्रियावादी, ८४ अक्रियावादी, ६७ अज्ञानवादी अपरंच द्रव्यानुयोग इस आगम का मुख्य विषय रहा है।
- ३) **श्री स्थानांग सूत्र :-** इस सूत्र ने मुख्य गणितानुयोग से लेकर चारो अनुयोगों कि बाते आती है। एक अंक से लेकर दस अंकों तक मे कितनी वस्तुओं हैं इनका रोचक वर्णन है, ऐसे देखा जाय तो यह आगम की शैली विशिष्ट है और लगभग ७६०० श्लोक है।
- ४) **श्री समवायांग सूत्र :-** यह सूत्र भी ठाणांगसूत्र की भाँति कराता है। यह भी संग्रहग्रन्थ है। एक से सो तक कौन कौन सी चीजे हैं उनका उल्लेख है। सो के बाद देढ़सो, दोसो, तीनसो, चारसो, पांचसो और दोहजार से लेकर कोटाकोटी तक कौनसे कौनसे पदार्थ हैं उनका वर्णन है। यह आगमग्रन्थ लगभग १६०० श्लोक प्रमाण मे उपलब्ध है।
- ५) **श्री व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र) :-** यह सबसे बड़ा सूत्र है, इसमे ४२ शतक है, इनमे भी उपविभाग है, १९२५ उद्देश है। इस आगमग्रन्थ मे प्रभु महावीर के प्रथम शिष्य श्री गौतमस्वामी गणधरादि ने पुछे हुए प्रश्नों का प्रभु वीर ने समाधान किया है। प्रश्नोत्तर संकलन से इस ग्रन्थ की रचना हुई है। चारो अनुयोगों कि बाते अलग अलग शतकों मे वर्णित हैं। अगर संक्षेप मे कहना हो तो श्री भगवतीसूत्र रत्नों का खजाना है। यह आगम १५००० से भी अधिक संकलित श्लोकों मे उपलब्ध है।
- ६) **ज्ञाताधर्मकथांग सूत्र :-** यह सूत्र धर्मकथानुयोग से है। पहले इसमे साडेतीन करोड़ कथाओं थीं अब ६००० श्लोकों मे उन्नीस कथाओं उपलब्ध है।
- ७) **श्री उपासकदशांग सूत्र :-** इसमे बाराह व्रतो का वर्णन आता है और १० महाश्रावकों

- के जीवन चरित्र है, धर्मकथानुयोग के साथ चरणकरणानुयोग भी इस सूत्र मे सामील है। इसमे ८०० से ज्यादा श्लोक है।
- ८) **श्री अन्तकृदशांग सूत्र :-** यह मुख्यतः धर्मकथानुयोग मे रचित है। इस सूत्र मे श्री शत्रुंजयतीर्थ के उपर अनशन की आराधना करके मोक्ष मे जानेवाले उत्तम जीवों के छोटे छोटे चारित्र दिए हुए हैं। फिलाल ८०० श्लोकों मे ही ग्रन्थ की समाप्ति हो जाती है।
- ९) **श्री अनुत्तरोपपातिक दशांग सूत्र :-** अंत समय मे चारित्र की आराधना करके अनुत्तर विमानवासी देव बनकर दूसरे भव मे फीर से चारित्र लेकर मुक्तिपद को प्राप्त करने वाले महान् श्रावकों के जीवनचरित्र हैं इसलीए मुख्यतया धर्मकथानुयोगवाला यह ग्रन्थ २०० श्लोक प्रमाणका है।
- १०) **श्री प्रश्नव्याकरण सूत्र :-** इस सूत्र मे मुख्यविषय चरणकरणानुयोग है। इस आगम में देव-विद्याघर-साधु-साध्वी श्रावकादि ने पुछे हुए प्रश्नों का उत्तर प्रभु ने कैसे दिया इसका वर्णन है। जो नंदिसूत्र मे आश्रव-संवरद्धार है ठीक उसी तरह का वर्णन इस सूत्र मे भी है। कुलमिला के इसके २०० श्लोक हैं।
- ११) **श्री विपाक सूत्र :-** इस अंग मे २ श्रुतस्कंध हैं पहला दुःखविपाक और दूसरा सुखविपाक, पहले मे १० पापीओं के और दूसरे मे १० धर्मीओं के द्रष्टांत हैं मुख्यतया धर्मकथानुयोग रहा है। १२०० श्लोक प्रमाण का यह अंगसूत्र है।

१२ उपांग सूत्र

- १) **श्री औपपातिक सूत्र :-** यह आगम आचारांग सूत्र का उपांग है। इस मे चंपानगरी का वर्णन १२ प्रकार के तपों का विस्तार कोणिक का जुलुस अम्बडपरिवार्जक के ७०० शिष्यों की बाते हैं। १५०० श्लोक प्रमाण का यह ग्रन्थ है।
- २) **श्री राजप्रश्नीय सूत्र :-** यह आगम सुयगडांगसूत्र का उपांग है। इसमें प्रदेशीराजा का अधिकार सूर्यभिदेव के जरीए जिनप्रतिमाओं की पूजा का वर्णन है। २००० श्लोकों से भी अधिक प्रमाण का ग्रन्थ है।

- ३) श्री जीवाजीवाभिगम सूत्र :- यह ठाणांगसूत्र का उपांग है। जीव और अजीव के बारे में अच्छा विश्लेषण किया है। इसके अलावा जम्बूद्विप की जगती एवं विजयदेव ने कि हुई पूजा की विधि सविस्तर बताइ है। फिलाल जिज्ञासु ४ प्रकरण, क्षेत्रसमासादि जो पढ़ते हैं वह सभी ग्रंथे जीवाभिगम अपराच पञ्चवणासूत्र के ही पदार्थ हैं। यह आगम सूत्र ४७०० श्लोक प्रमाण का है।
- ४) श्री प्रज्ञापना सूत्र - यह आगम समवायांग सूत्र का उपांग है। इसमें ३६ पदों का वर्णन है। प्रायः ८००० श्लोक प्रमाण का यह सूत्र है।
- ५) श्री सुर्यप्रज्ञप्ति सूत्र :-
- ६) श्री चन्द्रप्रज्ञप्तिसूत्र :- इस दो आगमों में गणितानुयोग मुख्य विषय रहा है। सूर्य, चन्द्र, ग्रहादि की गति, दिनमान ऋतु अयनादि का वर्णन है, दोनों आगमों में २२००, २२०० श्लोक हैं।
- ७) श्री जम्बूद्विप प्रज्ञप्ति सूत्र :- यह आगम भी अगले दो आगमों की तरह गणितानुयोग में है। यह ग्रंथ नाम के मुताबित जंबूद्विप का सविस्तर वर्णन है। ६ आरे के स्वरूप बताया है। ४५०० श्लोक प्रमाण का यह ग्रंथ है।
- ८) श्री निरयावली सूत्र :- इन आगम ग्रंथों में हाथी और हारादि के कारण नानाजी का दोहित्र के साथ जो भयंकर युद्ध हुआ उस में श्रेणिक राजा के १० पुत्र मरकर नरक में गये उसका वर्णन है।
- ९) श्री कल्पावतंसक सूत्र :- इसमें पद्मकुमार और श्रेणिकपुत्र कालकुमार इत्यादि १० भाइओं के १० पुत्रों का जीवन चरित्र है।
- १०) श्री पुष्पिका उपांग सूत्र :- इसमें १० अध्ययन है। चन्द्र, सूर्य, शुक्र, बहुपुत्रिका देवी, पूर्णभद्र, माणिभद्र, दत्त, शील, जल, अणाढ्य श्रावक के अधिकार हैं।
- ११) श्री पुष्पचुलीका सूत्र :- इसमें श्रीदेवी आदि १० देवीओं का पूर्वभव का वर्णन है।
- १२) श्री वृष्णिदशा सूत्र :- यादववंश के राजा अंधकवृष्णि के समुद्रादि १० पुत्र, १० में पुत्र वासुदेव के पुत्र बलभद्रजी, निषधकुमार इत्यादि १२ कथाएं हैं। अंतके पांचों उपांगों को निरयावली पन्चक भी कहते हैं।

दश प्रकीर्णक सूत्र

- १) श्री चतुशरण प्रकीर्णक सूत्र :- इस पयन्ने में अरिहन्त, सिद्ध, साधु और गच्छधर्म के आचार के स्वरूप का वर्णन एवं चारों शरण की स्वीकृति है।
- २) श्री आतुर प्रत्याख्यान प्रकीर्णक सूत्र :- इस आगम का विषय है अंतिम आराधना और मृत्युसुधार।
- ३) श्री भक्तपरिज्ञा प्रकीर्णक सूत्र :- इस पयन्ने में पंडित मृत्यु के तीन प्रकार (१) भक्त परिज्ञा मरण (२) इंगिनी मरण (३) पादोपगमन मरण इत्यादि का वर्णन है।
- ४) श्री संस्तारक प्रकीर्णक सूत्र :- नामानुसार इस पयन्ने में संथारा की महिमा का वर्णन है। इन चारों पयन्ने पठन के अधिकारी श्रावक भी है।
- ५) श्री तंदुल वैचारिक प्रकीर्णक सूत्र :- इस पयन्ने को पूर्वाचार्यगण वैराग्य रस के समुद्र के नाम से चीन्हित करते हैं। १०० वर्षों में जीवात्मा कितना खानपान करे इसकी विस्तृत जानकारी दी गई है। धर्म की आराधना ही मानव मन की सफलता है। ऐसी बातों से गुफित यह वैराग्यमय कृति है।
- ६) श्री चन्द्राविजय प्रकीर्णक सूत्र :- मृत्यु सुधार हेतु कैसी आराधना हो इसे इस पयन्ने में समजाया गया है।
- ७) श्री देवेन्द्र-स्तव प्रकीर्णक सूत्र :- इन्द्र द्वारा परमात्मा की स्तुति एवं इन्द्र संबंधित अन्य बातों का वर्णन है।
- ८) १०A) श्री मरणसमाधि प्रकीर्णक सूत्र :- मृत्यु संबंधित आठ प्रकरणों के सार एवं अंतिम आराधना का विस्तृत वर्णन इस पयन्ने में है।
- १०B) श्री महाप्रत्याख्यान प्रकीर्णक सूत्र :- इस पयन्ने में साधु के अंतिम समय में किए जाने योग्य पयन्ना एवं विविध आत्महितकारी उपयोगी बातों का विस्तृत वर्णन है।

१०८) श्री गणिविद्या प्रकीर्णक सूत्र :- इस पयन्ने में ज्योतिष संबंधित बड़े ग्रंथों का सार है।

उपरोक्त दसों पयन्नों का परिमाण लगभग २५०० श्लोकों में बद्ध है। इसके अलावा २२ अन्य पयन्ना भी उपलब्ध हैं। और दस पयन्नों में चंद्राविजय पयन्नों के स्थान पर गच्छाचार पयन्ना को गिनते हैं।

छह छेद सूत्र

- (१) निश्चित सूत्र (२) महानिश्चित सूत्र (३) व्यवहार सूत्र (४) जीतकल्प सूत्र
 (५) पंचकल्प सूत्र (६) दशा श्रुतस्कंध सूत्र

इन छेद सूत्र ग्रन्थों में उत्सर्ग, अपवाद और आलोचना की गंभीर चर्चा है। अति गंभीर केवल आत्मार्थ, भवभीरु, संयम में परिणत, जयणावंत, सूक्ष्म दृष्टि से द्रव्यक्षेत्रादिक विचार धर्मदृष्टि से करने वाले, प्रतिपल छहकाया के जीवों की रक्षा हेतु चिंतन करने वाले, गीतार्थ, परंपरागत उत्तम साधु, समाचारी पालक, सर्वजीवों के सच्चे हित की चिंता करने वाले ऐसे उत्तम मुनिवर जिन्होंने गुरु महाराज की निश्चा में योगद्वाहन इत्यादि करके विशेष योग्यता अर्जित की हो ऐसे मुनिवरों को ही इन ग्रन्थों के अध्ययन पठन का अधिकार है।

चार मूल सूत्र

- १) श्री दशवैकालिक सूत्र :- पंचम काल के साधु साध्वीओं के लिए यह आगमग्रन्थ अमृत सरोवर सरीखा है। इसमें दश अध्ययन हैं तथा अन्त में दो चूलिकाए रतिवाक्याव, विवित चरिया नाम से दी हैं। इन चूलिकाओं के बारे में कहा जाता है कि श्री स्थूलभद्रस्वामी की बहन यक्षासाध्वीजी महाविदेहक्षेत्र में से श्री सीमंधर स्वामी से चार चूलिकाए लाइ थी। उनमें से दो चूलिकाएं इस ग्रन्थ में दी हैं। यह आगम ७०० श्लोक प्रमाण का है।
- २) श्री उत्तराध्ययन सूत्र :- परम कृपालु श्री महावीरभगवान के अंतिम समय के उपदेश इस सूत्र में हैं। वैराग्य की बातें और मुनिवरों के उच्च आचारों का वर्णन इस आगम ग्रन्थ में ३६ अध्ययनों में लगभग २००० श्लोकों द्वारा प्रस्तुत हैं।

३) श्री निर्युक्ति सूत्र :- चरण सत्तरी-करण सत्तरी इत्यादि का वर्णन इस आगम ग्रन्थ में है। पिंडनिर्युक्ति भी कई लोग ओघ निर्युक्ति के साथ मानते हैं अन्य कई लोग इसे अलग आगम की मान्यता देते हैं। पिंडनिर्युक्ति में आहार प्राप्ति की रीत बताइ है। ४२ दोष कैसे दूर हों और आहार करने के छह कारण और आहार न करने के छह कारण इत्यादि बातें हैं।

४) श्री आवश्यक सूत्र :- छह अध्ययन के इस सूत्र का उपयोग चतुर्विध संघ में छोट बड़े सभी को है। प्रत्येक साधु साध्वी, श्रावक-श्राविका के द्वारा अवश्य प्रतिदिन प्रातः एवं सायं करने योग्य क्रिया (प्रतिक्रमण आवश्यक) इस प्रकार हैं :-

- (१) सामायिक (२) चतुर्विंशति (३) वंदन (४) प्रतिक्रमण
 (५) कार्योत्सर्ग (६) पञ्चक्रियाण

दो चूलिकाए

१) श्री नंदी सूत्र :- ७०० श्लोक के इस आगम ग्रन्थ में परमात्मा महावीर की स्तुति, संघ की अनेक उपमाए, २४ तीर्थकरों के नाम यारह गणधरों के नाम, स्थविरावली और पांच ज्ञान का विस्तृत वर्णन है।

२) श्री अनुयोगद्वार सूत्र :- २००० श्लोकों के इस ग्रन्थ में निश्चय एवं व्यवहार के आलंबन द्वारा आराधना के मार्ग पर चलने की शिक्षा दी गई है। अनुयोग-याने शास्त्र की व्याख्या जिसके चार द्वार हैं (१) उत्क्रम (२) निक्षेप (३) अनुगम (४) नय

यह आगम सब आगमों की चावी है। आगम पढ़ने वाले को प्रथम इस आगम से शुरुआत करनी पड़ती है। यह आगम मुख्यपाठ करने जैसा है।

॥ इति शम् ॥

Introduction

45 *Āgamas*, a short sketch

I Eleven *Āngas* :

- (1) **Ācārāṅga-sūtra** : It deals with the religious conduct of the monks and the Jain householders. It consists of 02 Parts of learning, 25 lessons and among the four teachings on entity, calculation, religious discourse and the ways of conduct, the teaching of the ways of conduct is the main topic here. The *Āgama* is of the size of 2500 *Ślokas*.
- (2) **Sūyagadāṅga-sūtra** : It is also known as *Sūtra-Kṛtāṅga*. Its two parts of learning consist of 23 lessons. It discusses at length views of 363 doctrine-holders. Among them are 180 ritualists, 84 non-ritualists, 67 agnostics and 32 restraint-propounders, though its main area of discussion is the teaching of entity. It is available in the size of 2000 *Ślokas*.
- (3) **Thānāṅga-sūtra** : It begins with the teaching of calculation mainly and discusses other three teachings subordinately. It introduces the topic of one dealing with the single objects and ends with the topic of eight objects. It is of the size of 7600 *Ślokas*.
- (4) **Samavāyāṅga-sūtra** : This is an encyclopaedia, introducing 01 to 100 objects, then 150, 200 to 500 and 2000 to crores and crores of objects. It contains the text of size of 1600 *Ślokas*.
- (5) **Vyākhyā-prajñapti-sūtra** : It is also known as *Bhagavati-sūtra*. It is the largest of all the *Āngas*. It contains 41 centuries with subsections. It consists of 1925 topics. It depicts the questions of Gautama *Ganadhara* and answers of Lord Mahāvīra. It discusses the four teachings in the centuries. This *Āgama* is really a treasure of gems. It is of the size of more than 15000 *Ślokas*.
- (6) **Jñātādharma-Kathāṅga-sūtra** : It is of the form of the teaching of the religious discourses. Previously it contained three and a half crores of discourses, but at present there are 19 religious discourses. It is of the size of 6000 *Ślokas*.
- (7) **Upāsaka-daśāṅga-sūtra** : It deals with 12 vows, life-sketches of 10 great Jain householders and of Lord Mahāvīra, too. This deals with the teaching of the religious discourses and the ways of conduct.

It is of the size of around 800 *Ślokas*.

- (8) **Antagaḍa-daśāṅga-sūtra** : It deals mainly with the teaching of the religious discourses. It contains brief life-sketches of the highly spiritual souls who are born to liberate and those who are liberating ones : they are Andhaka Vṛṣṇi, Gautama and other 9 sons of queen Dhārīnī, 8 princes like Akṣobhakumāra, 6 sons of Devaki, Gajasukumāra, Yādava princes like Jāli, Mayāli, Vasudeva Kṛṣṇa, 8 queens like Rukmiṇī. It is available of the size of 800 *Ślokas*.
- (9) **Anuttaravavāyi-daśāṅga-sūtra** : It deals with the teaching of the religious discourses. It contains the life-sketches of those who practise the path of religious conduct, reach the *Anuttara Vimāna*, from there they drop in this world and attain Liberation in the next birth. Such souls are Abhayakumāra and other 9 princes of king Śrenika, Dirghasena and other 11 sons, Dhannā Anagāra, etc. It is of the size of 200 *Ślokas*.
- (10) **Praśna-vyākaraṇa-sūtra** : It deals mainly with the teaching of the ways of conduct. As per the remark of the *Nandi-sūtra*, it contained previously Lord Mahāvīra's answers to the questions put by gods, Vidyādhara, monks, nuns and the Jain householders. At present it contains the description of the ways leading to transgression and the self-control. It is of the size of 200 *Ślokas*.
- (11) **Vipāka-sūtrāṅga-sūtra** : It consists of 2 parts of learning. The first part is called the Fruition of miseries and depicts the life of 10 sinful souls, while the second part called the Fruition of happiness narrates illustrations of 10 meritorious souls. It is available of the size of 1200 *Ślokas*.

II Twelve *Upāṅgas*

- (1) **Uvavāyi-sūtra** : It is a subservient text to the *Ācārāṅga-sūtra*. It deals with the description of Campā city, 12 types of austerity, procession-arrival of Koṇika's marriage, 700 disciples of the monk Ambāda. It is of the size of 1000 *Ślokas*.
- (2) **Rāyapasenī-sūtra** : It is a subservient text to *Sūyagadāṅga-sūtra*. It depicts king Pradesi's jurisdiction, god Suryābha worshipping the Jina idols, etc. It is of the size of 2000 *Ślokas*.

- (3) **Jivabhigama-sūtra :** It is a subservient text to *Thānāṅga-sūtra*. It deals with the wisdom regarding the self and the non-self, the Jambū continent and its areas, etc. and the detailed description of the veneration offered by god Vijaya. The four chapters on areas, society, etc. published recently are composed on the line of the topics of this *Sūtra* and of the *Pannavaṇā-sūtra*. It is of the size of 4700 *Ślokas*.
- (4) **Pannavaṇā-sūtra :** It is a subservient text to the *Samavāyāṅga-sūtra*. It describes 36 steps or topics and it is of the size of 8000 *Ślokas*.
- (5) **Surya-prajñapti-sūtra** and
- (6) **Candra-prajñapti-sūtra :** These two falls under the teaching of the calculation. They depict the solar and the lunar transit, the movement of planets, the variations in the length of a day, seasons, northward and the southward solstices, etc. Each one of these *Āgamas* are of the size of 2200 *Ślokas*.
- (7) **Jambūdvipa-prajñapti-sūtra :** It mainly deals with the teaching of the calculations. As its name indicates, it describes at length the objects of the Jambū continent, the form and nature of 06 corners (*āra*). It is available in the size of 4500 *Ślokas*.
- Nirayāvalī-pañcaka :**
- (8) **Nirayāvalī-sūtra :** It depicts the war between the grandfather and the daughter's son, caused of a necklace and the elephant, the death of king Śrenika's 10 sons who attained hell after death. This war is designated as the most dreadful war of the Downward (*avasarpiṇi*) age.
- (9) **Kalpavatamsaka-sūtra :** It deals with the life-sketches of Kālakumara and other 09 princes of king Śrenika, the life-sketch of Padamakumgra and others.
- (10) **Pupphiyā-upāṅga-sūtra :** It consists of 10 lessons that covers the topics of the Moon-god, Sun-god, Venus, queen Bahuputrikā, Pūrṇabhadra, Mañibhadra, Datta, Śila, Bala and Añāḍḍhiya.
- (11) **Pupphaculiya-upāṅga-sūtra :** It depicts previous births of the 10 queens like Śrīdevī and others.
- (12) **Vahnidaśā-upāṅga sūtra :** It contains 10 stories of Yadu king Andhakavr̄ṣṇi, his 10 princes named Samudra and others, the tenth

one Vāsudeva, his son Balabhadra and his son Niṣadha.

III Ten *Payannā-sūtras* :

- (1) **Aurapaccakhāna-sūtra :** It deals with the final religious practice and the way of improving (the life so that the) death (may be improved).
- (2) **Bhattacharinnā-sūtra :** It describes (1) three types of *Pandita* death,
 (2) knowledge, (3) Ingini devotee
 (4) *Pādapopagamana*, etc.
- (4) **Santhāraga-payannā-sūtra :** It extols the *Saṁstāraka*.

** These four payannās can also be learnt and recited by the Jain householders. **

- (5) **Tandula-viyāliya-payannā-sūtra :** The ancient preceptors call this Payannā-sūtra as an ocean of the sentiment of detachment. It describes what amount of food an individual soul will eat in his life of 100 years, the human life can be justified by way of practising a religious life.
- (6) **Candāvijaya-payannā-sūtra :** It mainly deals with the religious practice that improves one's death.
- (7) **Devendrathui-payannā-sūtra :** It presents the hymns to the Lord sung by Indras and also furnishes important details on those Indras.
- (8) **Maraṇasamādhi-payannā-sūtra :** It describes at length the final religious practice and gives the summary of the 08 chapters dealing with death.
- (9) **Mahāpaccakhāna-payannā-sūtra :** It deals specially with what a monk should practise at the time of death and gives various beneficial informations.
- (10) **Gaṇivijaya-payannā-sūtra :** It gives the summary of some treatise on astrology.

These 10 Payannās are of the size of 2500 *Ślokas*.

Besides about 22 Payannās are known and even for these above 10 also there is a difference of opinion about their names. The Gacchācāra is taken, by some, in place of the Candāvijaya of the 10 Payannās.

IV Six Cheda-sūtras

- (1) Vyavahāra-sūtra, (2) Nisītha-sūtra,
- (3) Mahānisītha-sūtra, (4) Pancakalpa-sūtra,
- (5) Daśāruta-skandha-sūtra and (6) Br̥hatkalpa-sūtra.

These Chedasūtras deal with the rules, exceptions and vows.

The study of these is restricted only to those best monks who are (1) serene, (2) introvert, (3) fearing from the worldly existence, (4) exalted in restraint, (5) self-controlled, (6) rightfully discerning the subtlety of entity, territories, etc. (7) pondering over continuously the protection of the six-limbed souls, (8) praiseworthy, (9) exalted in keeping the tradition, (10) observing good religious conduct, (11) beneficial to all the beings and (12) Who have paved the path of Yoga under the guidance of their master.

V Four Mūlasūtras

- (1) **Daśavaikālika-sūtra** : It is compared with a lake of nectar for the monks and nuns established in the fifth stage. It consists of 10 lessons and ends with 02 Cūlikās called Rativākyā and Vivittacariyā. It is said that monk Sthūlabhadra's sister nun Yakṣā approached Simandhara Svāmī in the Mahāvideha region and received four Cūlikās. Here are incorporated two of them.
- (2) **Uttarādhyayana-sūtra** : It incorporates the last sermons of Lord Mahāvira. In 36 lessons it describes detachment, the conduct of monks and so on. It is available in the size of 2000 *Ślokas*.
- (3) **Anuyogadvāra-sūtra** : It discusses 17 topics on conduct, behaviour, etc. Some combine Piñčaniryukti with it, while others take it as a separate Āgama. Piñčaniryukti deals with the method of receiving food (*bhikṣā* or *gocari*), avoidance of 42 faults and to receive food, 06 reasons of taking food, 06 reasons for avoiding food, etc.
- (4) **Avaśyaka-sūtra** : It is the most useful Āgama for all the four groups of the Jain religious constituency. It consists of 06 lessons. It describes 06 obligatory duties of monks, nuns, house-holders and housewives. They are : (1) *Sāmāyika*, (2) *Caturvīṁśatistava*, (3) *Vandanā*, (4) *Pratikramana*, (5) *Kāyotsarga* and (6) *Paccakhāna*.

VI Two Cūlikās

- (1) **Nandi-sūtra** : It contains hymn to Lord Mahāvira, numerous similes for the religious constituency, name-list of 24 *Tirthankaras* and 11 *Gaṇadharas*, list of *Sthaviras* and the fivefold knowledge. It is available in the size of around 700 *Ślokas*.
- (2) **Anuyogadvāra-sūtra** : Though it comes last in the serial order of the 45 Āgamas, the learner needs it first. It is designated as the key to all the Āgamas. The term *Anuyoga* means explanatory device which is of four types : (1) Statement of proposition to be proved, (2) logical argument, (3) statement of accordance and (4) conclusion.

It teaches to pave the righteous path with the support of firm resolve and wordly involvements.

It is of the size of 2000 *Ślokas*.

(૯) અધ્યયન : અલય - માતા નંદા, પાંચ વર્ષનો શ્રમણ પર્યાય, વિજ્ય વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

: ઉપરના બધા અધ્યયનોમાં રોષ વર્ણન પ્રથમ અધ્યયન મુજબ :

દ્વિતીય વર્ગ

(૧-૨) અધ્યયનો : દીર્ઘસેન અને મહાસેન

આ વર્ગના આરંભે ૧ ડ અધ્યયનોના નામ જણાવીને આ બે અધ્યયનોમાં રાજગૃહ નગરી, ગુણશીલ ચૈત્ય, રાજ શેણિક, રાણી ધારિણી વગેરેના વર્ણન પછી રાજકુમાર જાલીનો મહાસેન, ભગવાનનું સમવસરણ અને દેશના, વૈરાઘ્ય અને પ્રવ્રક્ષ્યા પછી ૧૬ વર્ષનો શ્રમણ પર્યાય, એક માસની સંલેખનાથી માર્ડીને વિજ્ય વિમાનમાં ઉત્પત્તિ વર્ણવી છે.

(૩-૪) અધ્યયનો : લષદંત અને ગૂદદંત - વિજ્ય વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૫-૬) અધ્યયનો : શુષ્ઠુદંત અને હૃત - જ્યંત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૭-૮) અધ્યયનો : દુમ અને દુમસેન - અપરાજિત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૯-૧૩) આ પાંચ અધ્યયનોમાં અનુકૂળ મહાદુમસેન, સિંહ, સિંહસેન, મહાસિંહસેન અને પુણ્યસેન રાજકુમારોની સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પત્તિ સુધીનું વૃત્તાંત વર્ણિત છે.

તૃતીય વર્ગ

(૧) અધ્યયન : ધન્ય

આ અધ્યયનમાં કાંકદી નગરી, સહસ્રાભન ઉધાન, રાજ નિત્શાનુ, રાણી ભાડા સાર્થવાહી, રાજકુમાર ધન્ય અને તેનો ૩૨ કન્યાઓ સાથે વિવાહ, ભગવાન મહાવીરનું સમવસરણ, ધન્યકુમારને વૈરાઘ્ય, દીક્ષા-મહોત્સવ, યાવજજીવન છઠી તપ, પારણામાં સર્વથા નીરસ અન્નગ્રહણની પ્રતિજ્ઞા, કાંકદીથી વિહાર, ૧૧ અંગોનું અધ્યયન, અણગાર ધન્યના તપોભય દેહનું નખરિય વર્ણન આપ્યા પછી રાજગૃહ ના ગુણશીલ ચૈત્યમાં ભગવાન મહાવીરનું સમવસરણ અને દેશના, રાજ શેણિકની ૧૪,૦૦૦ શ્રમણોમાં અતિ ઉત્કૃષ્ટ તપશ્ચયો કરનાર શ્રમણ વિષે નિજાસા, ભગવાન મહાવીર દ્વારા અણગાર ધન્યનો નામનિર્દેશ, રાજના અણગાર ધન્યને વંદન અને સ્વસ્થાન ગમન વગેરે વર્ણન પછી સ્થવિરો સાથે અણગાર ધન્યની વિપુલગિરિ પર અંતિમ આરાધના, એક માસની સંલેખના, નવ મહિનાનું શ્રમણ જીવન, સમાપ્તિ મરણ અને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પત્તિ, સ્થવિરો દ્વારા અણગાર ધન્યના આચાર ભાંડનું લાવવું, ધન્યનું ર્યવન અને મહાવિદ્ધમાં જન્મ,

આગમ - ૬

ધર્મકથાનુયોગમય અનુત્તરોપપાત્રિક દરાંગસૂત્ર - ૬

અન્યનામ : - અણુત્તરો વવાઈયદરા

શ્રુતસ્કંધ	- - - - - ૧
વર્ગ	- - - - - ૩
અધ્યયન	- - - - - ૩૩
ઉદ્દેશક	- - - - - ૧૦
પ્રદ	- - - - - ૪૬,૦૮,૦૦૦
ઉપલબ્ધ પાઠ	- - - - - ૧૬૨
ગંધસૂત્ર	- - - - - ૬
પદ્ધસૂત્ર	- - - - - ૨

શ્લોક પ્રમાણ

શ્રુતસ્કંધ

પ્રથમ વર્ગ

(૧) અધ્યયન : જાલી

આ વર્ગના આરંભે દસ અધ્યયનોના નામ આપીને આ અધ્યયનમાં રાજગૃહ નગરી, ગુણશીલ ચૈત્ય, રાજ શેણિક, રાણી ધારિણી વગેરેના વર્ણન પછી રાજકુમાર જાલીનો આક કન્યાઓ સાથે વિવાહ, ભગવાન મહાવીરનું સમવસરણ, દેશના, જાલીકુમારને વૈરાઘ્ય, પ્રવ્રક્ષ્યા, ૧૧ અંગોનું અધ્યયન, ગુણરત્ન તપની આરાધના, ૧૬ વર્ષનો દીક્ષા પર્યાય, વિજ્ય નામના અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પત્તિ અને ત્યાંથી ર્યવને મહાવિદ્ધમાં જન્મ તેમજ નિર્ણાણ વગેરે વર્ણન છે.

(૨) અધ્યયન : મયાલી - ૧૬ વર્ષ દીક્ષા પર્યાય, વૈજ્યંત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૩) અધ્યયન : ઉવયાલી - ૧૬ વર્ષનું શ્રમણ જીવન, જ્યંત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

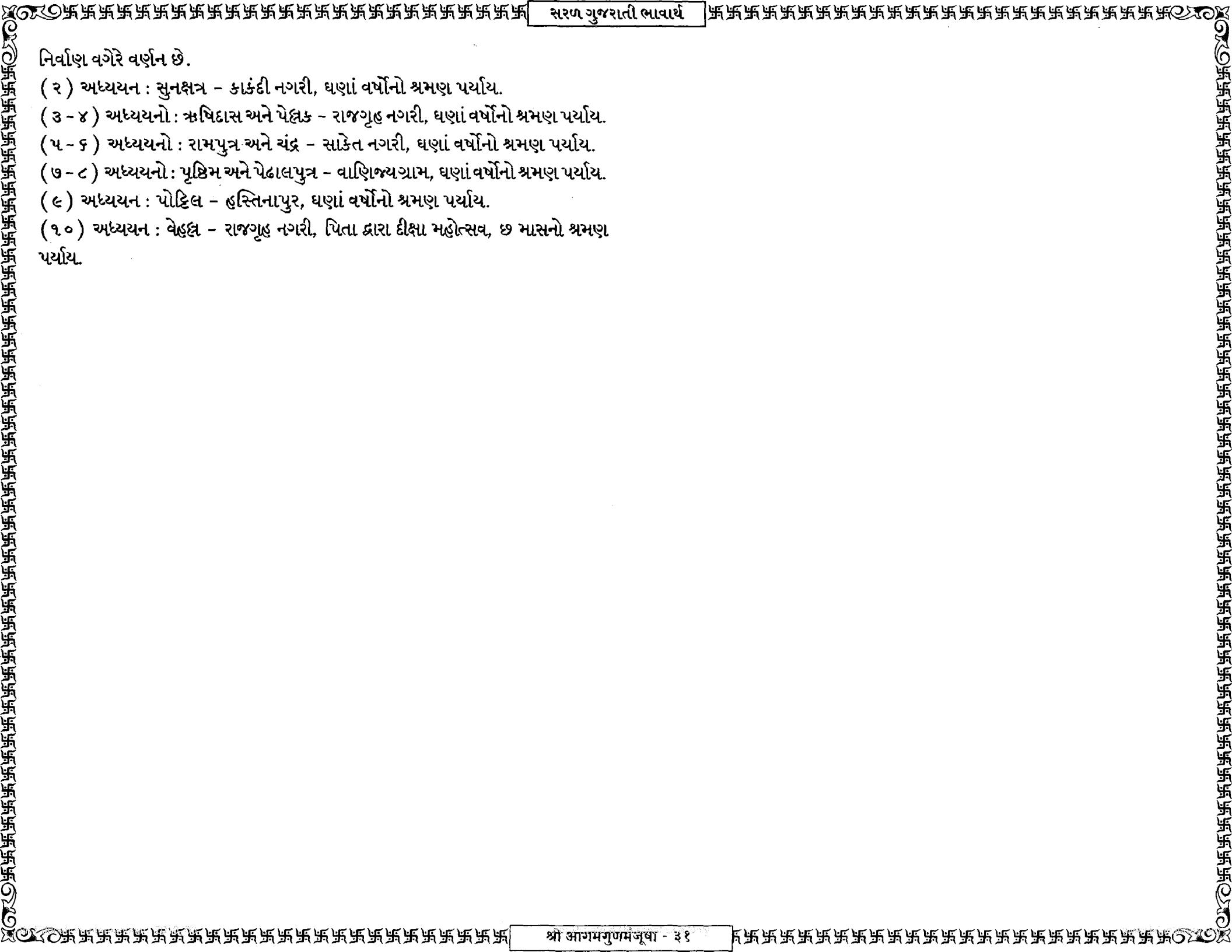
(૪) અધ્યયન : પુરિસસેણ - ૧૬ વર્ષનું શ્રમણ જીવન, અપરાજિત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૫) અધ્યયન : વારિસેણ - ૧૬ વર્ષનું શ્રમણ જીવન, સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૬) અધ્યયન : દીર્ઘદંત - ૧૨ વર્ષનું શ્રમણ જીવન, સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૭) અધ્યયન : લષદંત - ૧૨ વર્ષનો શ્રમણપર્યાય, અપરાજિત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

(૮) અધ્યયન : વેહાસ - માતા ચેલણા, ૧૨ વર્ષનો શ્રમણ પર્યાય, જ્યંત વિમાનમાં ઉત્પત્તિ.

નિર્વાણ વગેરે વર્ણન છે.

- (૨) અધ્યયન : સુનક્ષત્ર - કાંકડી નગરી, ઘણાં વર્ષોનો શ્રમણ પર્યાય.
- (૩ - ૪) અધ્યયનો : ઋષિદાસ અને પેટ્રાક - રાજગૃહ નગરી, ઘણાં વર્ષોનો શ્રમણ પર્યાય.
- (૫ - ૬) અધ્યયનો : રામપુત્ર અને ચંદ્ર - સાકેત નગરી, ઘણાં વર્ષોનો શ્રમણ પર્યાય.
- (૭ - ૮) અધ્યયનો : પૃષ્ઠિમ અને પેદાલપુત્ર - વાણિજ્યગ્રામ, ઘણાં વર્ષોનો શ્રમણ પર્યાય.
- (૯) અધ્યયન : પોટિલ - હસ્તિનાપુર, ઘણાં વર્ષોનો શ્રમણ પર્યાય.
- (૧૦) અધ્યયન : વેહિલ - રાજગૃહ નગરી, પિતા દ્વારા દીક્ષા મહોત્સવ, છ માસનો શ્રમણ પર્યાય.

★ અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર :

૧) જાલી, ૨) મયાલી, ૩) ઉવયાલી, ૪) પુરિષેણ, ૫) વારિષેણ, ૬) દીર્ઘદંત, ૭) લષ્ટદંત, ૮) વેહલ્લ, ૯) અભય.
દીર્ઘસેન, મહાસેન, લષ્ટદંત, ગૂઢદંત, શુદ્ધદંત, હલ્લ, દુમ, દુમસેન, મહાદુમસેન, સિંહ, સિંહસેન, મહાસિદ્ધસેન, પુણ્યસેન.
ધન્ય, સુનક્ષત્ર, ઋષિદાસ, પેલ્લેક, રામપુત્ર, ચંદ્ર, પૃષ્ઠિમ, પેંડાલ, પોઢિલ, અને વેહલ્લ - આ ખધા મુનિઓ સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી (૧) જય, (૨) વિજય, (૩) જયંત, (૪) અપરાજિત અને (૫) સર્વાર્થસિદ્ધ નામના અનુત્તર દેવલોકમાં ઉત્ત્પત્ત થાય છે. ત્યાં દેવોના ઇન્દ્ર વગેરે હોતા નથી પણ ખધા
પોતે જ ઈન્દ્ર (અહમિન્દ્ર) કહેવાય છે.

* અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર :

૧) જાલી, ૨) મયાલી, ૩) ઉવયાલી, ૪) પુરિષેણ, ૫) વારિષેણ, ૬) દીર્ઘદંત, ૭) લષ્ટદંત, ૮) વેહલ્લ, ૯) અભય।
દીર્ઘસેન, મહાસેન, લષ્ટદંત, ગૂઢદંત, શુદ્ધદંત, હલ્લ, દુમ, દુમસેન, મહાદુમસેન, સિંહ, સિંહસેન, મહાસિદ્ધસેન, પુણ્યસેન।
ધન્ય, સુનક્ષત્ર, ઋષિદાસ, પેલ્લેક, રામપુત્ર, ચંદ્ર, પૃષ્ઠિમ, પેંડાલ, પોઢિલ, ઔર વેહલ્લ - યે સબ મુનિ સમાધિપૂર્વક કાળધર્મકો પ્રાસ હુએ ઔર (૧) જય, (૨) વિજય, (૩) જયંત,
(૪) અપરાજિત ઔર (૫) સર્વાર્થસિદ્ધ નામક અનુત્તર દેવલોક મેં ઉત્પત્ત હુએ। વહીં દેવોને ઇન્દ્ર આદિ નહીં હોતે ક્યોકિ વે ખુદ
હી ઇન્દ્ર (અહમિન્દ્ર) હોતે હૈને।

* Anuttaropapātika-sūtra:

1) Jālī, 2) Mayālī, 3) Uvayālī, 4) Puriṣena, 5) Vāriṣena, 6) Dirghadanta, 7) Laṣṭadanta 8) Vehalla, 9) Abhaya.
Dirghasena, Mahāsena, Laṣṭadanta, Gūḍhadanta, Śuddhadanta, Malla, Druma, Drumasena, Mahādrumasesa, Simha,
Simhasena, Mahāsiddhasena, Punyasena.
Dhanya, Sunaksatra, Ṛṣidāsa, Pellaka, Rāmaputra, Candra, Pṛsthima, Pendhāla, Pottila and Vehalla - all these ascetics
engrossed in Trance and died. After death they were born in the celestial planes called 1) Jaya, 2) Vijaya, 3) Jayanta,
4) Aparājita, and 5) Sarvārthasiddha.

Here there are no Indra etc. of gods, but they themselves are Indra known as Ahamindra.

સિરિ ઉસહદેવ સામિસ્સ ણમો । સિરિ ગોડી - જિરાઉલા - સબ્વોદ્ય પાસ ણાહાણં ણમો । નમોડત્યુણં સમણસ્સ ભગવાઓ - મહાદ્વાર વદ્ધમાણ સામિસ્સ । સિરિ ગોયમ - સોહુમ્માર સબ્વગણહરાણં ણમો । સિરિ સુગુરુ - દેવાણં ણમો । **જ્ઞાતકુદ્વિષણ શ્રીઅનુત્તરોવપાતિકદશાળમ् જ્ઞાતકુદ્વિષણ** તેણં કાલેણું રાયગિહે ણગરે અજસુહુમ્મસ્સ સમોસરણં પરિસા ણિગ્યા જાવ જંબું પજ્જુવાસતિ૦ એવં વ૦ જતિ ણં ભંતે । સમણેણં સંપત્તેણં અદ્વુમસ્સ અંગસ્સ અંતગડદસાણં અયમદ્વે પં૦ નવમસ્સ ણં ભંતે । અંગસ્સ અણુત્તરોવાઇયદસાણં જાવ સંપત્તેણં કે અદ્વે પં૦ ?, તએ ણં સે સુધમ્મે અણગારે જંબું અણગારં એવં વ૦ - એવં ખલું જંબું ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં નવમસ્સ અંગસ્સ અણુત્તરોવાઇયદસાણં તિણિ વગ્ના પં૦, જતિ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં નવમસ્સ અંગસ્સ અણુત્તરોવાઇયદસાણં તતો વગ્ના પં૦ પઢમસ્સ ણં ભંતે ! વગ્નસ્સ અણુત્તરોવાઇયદસાણં (પ્ર૦ સમણેણં જાવ સંપત્તેણં) કઇ અંજ્ઞયણા પં૦ ?, એવં ખલું જંબું ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં અણુત્તરોવાઇયદસાણં પઢમસ્સ વગ્નસ્સ દસ અંજ્ઞયણા પં૦ તં૦ જાલિ મયાલિ ઉવયાલિ પુરિસસેણે ય વારિસેણે ય દીહદંતે ય લદ્ધદંતે ય વેહલ્લે વેહાસે અભયેતિ ય કુમારે । જઇ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં અણુ૦ પઢમસ્સ વગ્નસ્સ દસ અંજ્ઞયણા પં૦ પઢમસ્સ ણં ભંતે ! અંજ્ઞયણસ્સ અણુત્તરોવ૦ સમણેણં જાવ સંપત્તેણં કે અદ્વે પં૦ ?, એવં ખલું જંબું ! તેણં કાલેણું રાયગિહે ણગરે રિદ્વાચ્છિમિયસમિદ્વે ગુણસિલાએ ચેતિતે સેણિએ રાયા ધારિણી દેવી સીહો સુમિણે જાલીકુમારો જહા મેહો અદ્વદ્ધો દાઓ જાવ ઉપ્પિં પાસા૦ વિહરતિ, સામી સમોસદે સેણિઓ ણિગ્યાઓ જહા મેહો તહા જાલીવિ ણિગતો તહેવ ણિકુંતો જહા મેહો, એકારસ અંગાઇ અહિજતિ ગુણરયણ તવોકમ્મ, એવં જા ચેવ ખંદગવત્તબ્યા સા ચેવ ચિતણા આપુચ્છણા થેરેહિ સદ્ધિં વિપુલં તહેવ દુરૂહતિ, નવરં સોલસ વાસાં સામન્નપરિયાં પાઉણિત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉડદ્દં ચંદિમસોહુમ્મિસાણજાવઆરણચ્ચુએ કપ્પે નવ ય ગેવેજે વિમાણપત્થડે ઉડદ્દં દૂરં વીતીવતિત્તા વિજયવિમાણે દેવત્તાએ ઉવવણે, તતે ણં તે થેરા ભગ્નો જાલિં અણગારં કાલગયં જાણેતા પરિનિબ્વાણવત્તિયં કાઉસ્સણં કરેતિ તા પત્તચીવરાઇં ગેણહંતિ તહેવ ઓયરંતિ જાવ ઇમે સે આયારભંડએ, ભંતે ! તિ ભગવં ગોયમે જાવ એવં વ૦ - એવં ખલું દેવાણુપ્યિયણં અંતેવાસી જાલિનામં અણગારે પગતિભદ્રાએ૦ સે ણં જાલી અણગારે કાલ૦ કહિં ગતે કહિં ઉવવન્ને ?, એવં ખલું ગોયમા ! મમં અંતેવાસી તહેવ જધા ખંદયસ્સ જાવ કાલ૦ ઉડદ્દં ચંદિમ જાવ વિમાણે દેવત્તાણ ઉવવણે, જાલિસ્સ ણં ભંતે ! દેવસ્સ કેવતિયં કાલં ઠિતી પં૦ ?, ગોયમા ! બત્તીસં સાગરોવમાંિ ઠિતી પં૦, સે ણં ભંતે ! તાઓ દેવલોયાઓ આઉકુખણુંં કહિં ગચ્છિહિતિ૦ ? ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિતિ૦, તા એવં જંબું ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં અણુત્તરોવાઇયદસાણં પઢમબગ્નસ્સ પઢમજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પં૦, અ૦ ૧ । એવં સેસાણવિ અદ્વણહં ભાણિયબ્બં, નવરં સત્તધારિણિસુઆ વેહલ્લવેહાસા ચેલ્લણાએ, આઇલ્લાણં પંચણહં સોલસ વાસાતિં સામન્નપરિયાતો તિણહં બારસ વાસાતિં દોણહં પંચ વાસાતિં. આઇલ્લાણં પંચણહં આણપુબ્બીએ ઉવવાયો વિજયે વેજયંતે જયંતે અપરાજિતે સબ્વદ્વસિદ્વે, દીહદંતે સબ્વદ્વસિદ્વે, ઉક્કમેણ સેસા, અભાઓ વિજએ, સેસં જહા પઢ્મે, અભયસ્સ ણાણત્તં રાયગિહે નગરે સેણિએ રાયા નંદા દેવી માયા સેસં તહેવ, એવં ખલું જંબું ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં [અણુત્તરોવાઇયદસાણં પઢમસ્સ વગ્નસ્સ અયમદ્વે પં૦ ૧ ॥ ૧ વગ્નો ૧ ॥] જતિ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં અણુત્તરોવાઇયદસાણં પઢમસ્સ વગ્નસ્સ અયમદ્વે પં૦ દોચ્વસ્સ ણં ભંતે ! વગ્નસ્સ અણુત્તરોવાઇયદસાણં સમણેણં જાવ સંપત્તેણં કે અદ્વે પં૦ ? એવં ખલું જંબું ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં દોચ્વસ્સ વગ્નસ્સ અણુત્તરોવાઇયદસાણં તેરસ અંજ્ઞયણા પં૦ તં૦ - દીહસેણે મહાસેણે લદ્ધદંતે ય ગૂઢદંતે હલ્લે દુમે દુમસેણે મહાદુમસેણે ય આહિતે સીહે ય સીહસેણે ય મહાસીહસેણે ય પુન્નસેણે ય બોદ્ધબ્બે તેરસમે હોતિ અંજ્ઞયણે । જતિ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં અણુત્તરોવાઇયદસાણં દોચ્વસ્સ વગ્નસ્સ તેરસ અંજ્ઞયણા પં૦

સૌજન્ય :- પ. પૂ. યુપાચાર્યશ્રી કલાપ્રભસાગરસૂ. મ.સા. ની રજત સંયમ યાત્રાએ માતુશ્રી પ્રેમકુપરબેન રતનશી સાવલા નવાવાસ (કચ્છ)

दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स पढमज्जयणस्स सग्ग । जाव सं० के अट्ठे पं० ?, एवं खलु जंबू ! तेण कालेण० रायगिहे णगरे गुणसिलते चेतिते सेणिए राया धारिणी देवी सीहो सुमिणे जहा जाली तहा जम्म बालत्तणं कलातो नवरं दीहसेणे कुमारे सच्चेव वत्तव्यया जहा जालिस्स जाव अंतं काहिति. एवं तेरसवि रायगिहे सेणिओ पिता धारिणी माता तेरसणहवि सोलसवासा परियातो. आणुपुव्वीए विजए दोन्नि वेजयंते दोन्नि अपराजिते दोन्नि. सेसा महादुमसेणमाती पंच सच्चदुसिद्धे. एवं खलु जंबू ! समणेण० [अणुत्तरोवाइयदसाणं दोच्चस्स वग्गस्स] अयम्हे पं०. मासियाए संलेहणाए दोसुवि वग्गेसु ।२॥ वग्गो २॥ जति णं भंते ! समणेण० जाव संपत्तेण अणुत्तरो दोच्चस्स वग्गस्स अयम्हे पं० तच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स अणुत्तरोवाइयदसाणं सम० जाव सं० के अट्ठे पं० ?. एवं खलु जंबू ! समणेण० अणुत्तरोवाइयदसाणं तच्चस्स वग्गस्स दस अज्जयणा पं० तं०-धण्णे य सुणक्खते इसिदासे अ आहिते । पेल्लए रामपुत्रे य. चंदिमा पिडिमाइया ॥१॥ पेढालपुत्रे अणगारे, नवमे पुडिलेइ य (प्र० पुडिले तहेवय) । वेहल्ले दसमे वुत्ते, एमेते दस आहिते ॥२॥ जति णं भंते ! सम० जाव० सं० अणुत्तर० तच्चस्स वग्गस्स दस अज्जयणा पं० पढमस्स णं भंते ! अज्जयणस्स समणेण० जाव संपत्तेण के अट्ठे पं० ?, एवं खलु जंबू ! तेण कालेण० कागंदी णामं णगरी होत्था रिद्धत्थिमियसमिद्धा सहस्संबवणे उज्जाणे सब्बोदुए जिअसत्तू राया, तत्थ णं कागंदीए नगरीए भद्वा णामं सत्थवाही परिवसइ अडढा जाव अपरिभूआ, तीसे णं भद्वाए सत्थवाहीए पुत्ते धन्ने नामं दारए होत्था अहीण जाव सुरुवे पंचधातीपरिग्गहिते तं०-खीरधाती जहा महब्बले जाव बावत्तरिं कलातो अहीए जाव अलंभोगसमत्थे जाते यावि होत्था, तते णं सा भद्वा सत्थवाही धन्नं दारयं उम्मुक्कबालभावं जाव भोगसमत्थं वावि जाणेत्ता बत्तीसं पासायवडिंसते कारेति अब्मुग्गतमूसिते जाव तेसिं मज्जे भवणं अणेगखंभसयसन्निविं जाव बत्तीसाए इब्भवरकन्नगाणं एगदिवसेण पाणिं गेण्हावेतिं त्ता बत्तीसओ दाओ जाव उप्पिं पासाय० फुट्टेहिं जाव विहरति, तेण कालेण० समण० समोसढे परिसा निग्या राया जहा कोणितो नहा जियसत्तू णिग्गतो, तते णं तस्स धन्नस्स तं महता जहा जमाली तहा णिग्गतो. नवरं पायचारेण० जाव जं नवरं अम्मयं भद्वं सत्थवाहिं आपुच्छामि तते णं अहं देवाणुप्पियाणं अंतिते जाव पव्वयामि जाव जहा जमाली तहा आपुच्छइ मुच्छिया वुत्तपडिवुत्तया जहा महब्बले जाव जाहे णो संचाएति जहा थावच्चा जियसत्तुं आपुच्छति छत्तचामरातो० सयमेव जियसत्तू णिक्खमणं करेति जहा थावच्चापुत्तस्स कणहो जाव पव्वतिते० अणगारे जाते ईरियासमिते जाव बंभयारी, तते णं से धन्ने अणगारे जं चेव दिवसं मुंडे भंविता जाव पव्वतिते तं चेव दिवसं समणं भगवं महावीरं वंदति णमंसति त्ता एवं व०-इच्छामि णं भंते ! तुब्मेणं अब्मणुण्णाते समाणे जावज्जीवाए छहुंछहुणे अणिक्खित्तेण आयंबिलपरिग्गहिएणं तवोकम्मेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरेत्तते छट्ठस्सविय णं पारणयंसि कप्पति मे आयंबिलं पडिग्गाहित्तते नो चेव णं अणायंबिलं तंपि य संसद्वं णो चेव णं असंसद्टं तंपिय णं उज्जियथधम्मियं नो चेव णं अणुज्जियथधम्मियं तंपि य जं अन्ने बहवे समणमाहणअतिहिकिवणवणीमगा णावकंखंति, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंध०, तते णं से धन्ने अणगारे समणेणं भगवता महावीरेण अब्मणुन्नाते समाणे हुट्ट० जावज्जीवाए छहुंछहुणे अणिक्खित्तेण तवोकम्मेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरति, तते णं से धण्णे अणगारे पढमछट्टक्खमणपारणगंसि पढमाए पोरसीए सज्जायं करेति जहा गोतमसामी तहेव आपुच्छति जाव जेणेव कायंदी णगरी तेणेव उवा० त्ता कायंदीणगरीए उच्च० जाव अडमाणे आयंबिलं जाव णावकंखंति, तते णं से धन्ने अणगारे ताए अब्मुजताए पयत्ताए पग्गहियाए एसणाए एसमाणे जति भत्तं लभति तो पाणं ण लभति अहं पाणं तो भत्तं न लभति, तते णं से धन्ने अणगारे अदीणे अविमणे अकलुसे अविसादी अपरितंतजोगी जयणघडणजोगचरिते अहापञ्जतं समुदाणं पडिगाहेति त्ता काकंदी णगरीतो पडिणिक्खमति जहा गोतमे जाव पडिदंसेति, तते णं से धन्ने अणगारे समणेणं भग० अब्मणुन्नाते समाणे अमुच्छिते जाव अणज्जोववन्ने बिलमिव पण्णगभूतेणं अप्पाणेणं आहारं आहारेति त्ता संमजेणं तवसा० विहरति, समरे भगवं महावीरे अणणया कयाई काकंदीए णगरीतो सहस्संबवणातो उज्जाणातो पडिणिक्खमति त्ता बहिया जणवयविहारं विहरति, तते णं से धन्ने अणगारे समणस्स भ० महावीरस्स तहारुवाणं थेराणं अंतिते सामाइयमाइयाइं एकारस अंगाइं अहिज्जति संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति, तते णं से धन्ने अणगारे तेण ओरालेणं जहा खंदतो जाव सुहुय० चिद्गति, धन्नस्स णं अणगारस्स पादाणं अयमेयारुवे तवरुवलावन्ने होत्था. से

જહાણામતે સુક્રછલીતિ વા કદૃપાઉયાતિ વા જરગ્ગાઓવાહણાતિ વા એવામેવ ધ્વનસ્સ અણગારસ્સ પાયા સુક્રા ણિમ્મંસા અદ્વિચમ્મચ્છિરત્તાએ પણાયંતિ ણો ચેવ ણ મંસસોણિયત્તાએ, ધ્વનસ્સ ણ અણગારસ્સ પાયંગુલિયાણ અયમેયારૂવે૦ સે જહાણામતે કલસંગલિયાતિ વા મુગ્ગસંગલિયાતિ વા તરુણિયા છિન્ના ઉણે દિન્ના સુક્રા સમાણી મિલાયમાણી ૨ ચિદ્ઠતિ એયામેવ ધ્વનસ્સ પાયંગુલિયાતો સુક્રાતો જાવ સોણિયત્તાતે, ધ્વનસ્સ જંઘાણ અયમેયારૂવે૦ સે જહા૦ કાકજંઘાતિ વા કંકજંઘાતિ ઢેણિયાલિયાજંઘાતિ વા જાવ ણો સોણિયત્તાએ, ધ્વનસ્સ જાણૂણ અયમેયારૂવે૦ સે જહા૦ કાલિપોરેતિ વા મયૂરપોરેતિ વા ઢે (પ્ર૦ વે) ણિયાલિયાપોરેતિ વા એવં જાવ સોણિયત્તાએ, ધણણસ્સ ઉરુસ્સો જહાણામતે સામકરેલ્લેતિ વા બોરી (સોમ પા૦) કરીલ્લેતિ વા સલ્લતિ૦ સામલિ૦ તરુણિતે ઉણે જાવ ચિદ્ધતિ એયામેવ ધ્વનસ્સ ઉરુ જાવ સોણિયત્તાએ, ધ્વનસ્સ કડિપત્ત (દૃ પા૦) સ્સ ઇમેયારૂવે૦ સે જહા૦ ઉદૃપાદેતિ વા જરગ્ગવપાદેતિ વા જાવ સોણિયત્તાએ, ધ્વનસ્સ ઉદરભાયણસ્સ ઇમે૦ સે જહા૦ સુક્રદિએતિ વા ભજણયકભલ્લેતિ વા કદ્ઠકોલંબણેતિ વા એવામેવ ઉદરં સુક્રં, ધ્વનો પાંસુલિયકડયાણ ઇમે૦ સે જહા૦ થા (પ્ર૦ વા) સયાવલીતિ વા પાણા (પ્ર૦ પીણ) વલીતિ વા મુંડાવલીતિ વા, ધ્વનસ્સ પિદ્વિકરંડયાણ અયમેયારૂવે૦ સે જહા૦ કન્નાવલીતિ વા ગોલાવલીતિ વા વદૃયા (પ્ર૦ વતા) વલીતિ વા એવામેવ૦ ધ્વનસ્સ ઉરકડયસ્સ અયો, સે જહા૦ ચિત્તકદૃ (પ્ર૦ યહ) રેતિ વા વિયણપત્તેતિ વા તાલિયંટપત્તેતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ બાહાણો સે જહાણામતે સમિસંગલિયાતિ વા વાહાયાસંગલિયાતિ વા અગત્થિયસંગલિયાતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ હત્થાણો સે જહા૦ સુક્રછગળિયાતિ વા વડપત્તેતિ વા પલાસપત્તેતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ હત્થંગુલિયાણો સે જહા૦ કલાયસંગલિયાતિ વા મુગ્ગો માસો તરુણિયા છિન્ના આયવે દિન્ના સુક્રા સમાણી એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ ગીવાએ૦ સે જહા૦ કરગીવાતિ વા કુંડિયાગીવાતિ વા ઉચ્ચદૃચણતેતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ ણ હણુઆએ સે જહા૦ લાઉયફલેતિ વા હુકુવફલેતિ વા અંગતિયાતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ ઉદ્વાણો સે જહા૦ સુક્રજલોયાતિ વા સિલેસગુલિયાતિ વા અલત્તગુલિયાતિ વા એવામેવ૦, ધણણસ્સ જિબ્ભાએ૦ સે જહા૦ વડપત્તેઝ વા પલાસપત્તેઝ વા સાગપત્તેતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ નાસાએ૦ સે જહા૦ અંબગપેસિયાતિ વા અંબાડગપેસિયાતિ વા માતુલુંગપેસિયાતિ વા તરુણિયા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ અચ્છીણ સે જહા૦ વીણાછિડિડેતિ વા વદ્ધીસગછિડિડેતિ વા પાભાતિયતારિગાઇ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ કણણાણો સે જહા૦ મૂલાછલિયાતિ વા વાલુંક૦ કારેલ્લયચ્છલિયાતિ વા એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ સીસસ્સ સે જહા૦ તરુણગલાઉએતિ વા તરુણગલાલુયન્નિ વા સિણહાલએતિ વા તરુણાએ જાવ ચિદ્ધતિ એવામેવ૦, ધ્વનસ્સ અણગારસ્સ સીસં સુક્રં લુકુખં ણિમ્મંસં અદ્વિચમ્મચ્છિરત્તાએ પન્નાયતિ નો ચેવ ણ મંસસોણિયત્તાએ, એવં સવ્વત્થ, ણવરં ઉદરભાયણકન્નીહાઉદ્વા એએસિં અદ્વીણ ભન્તિચમ્મચ્છિરત્તાએ પણાયિન્નિ ભન્તિ, ધ્વનેણ અણગારેણ સુક્રેણ ભુક્કેણ પાતજંઘોરૂણા વિગતતડિકરાલેણ કડિકડાહેણ પિદ્વમવસ્સિએણ ઉદરભાયણેણ જોઇઝમાણેહિં પાંસુલિકડાહેણ અકુખખુત્તમાલાતિ વા ગણેજ્જમાણેહિં પિદ્વિકરંડગસંધીહિં ગંગાતરંગભૂણેણ ઉરકડગદેસભાએણ સુક્રસપ્પસમાણાહિં બાહાહિં સિદ્ધિલકડાલીવિવ ચલંતેહિય અગ્ગહત્થેહિય કંપણવાતિઓવિવ વેવમાણીએ સીસઘડીએ પબ્વાદવદણકમલે ઉભમંધડામુહે ઉભમુદ્ગણયણકોસે જીવંજીવેણ ગચ્છતિ જીવંજીવેણ ચિદ્ધતિ ભાસં ભાસિસ્સામીતિ ગિલાતિ૦ સે જહાણામતે ઇંગાલસગડિયાતિ વા જહા ખંદાઓ તહા જાવ હુયાસણે ઇવ ભાસરાસિપલિચ્છન્ને તવેણ તેણાં તવતેયસિરીએ ઉવસોભેમાણે ૨ ચિદ્ઠતિ | ૩ | તેણાં કાલેણો રાયગિહે ણગરે ગુણસિલએ ચેતિતે સેણિએ રાયા, તેણાં કાલેણો સમણે ભગવં મહાવીરે સમોસઢે પરિસા ણિણ્યા સેણિતે નિ૦ ધમ્મક૦ પરિસા પડિગયા, તતે ણ સે સેણિએ રાયા સમણસ્સો અંતિએ ધમ્મં સોચ્વા નિસમ્મ સમણં ભગવં મહાવીરં વંદતિ ણમંસતિ જ્ઞા એવં વ૦-ઇમાસિં ણ ભંતે ! ઇંદ્ભૂતિપામોકખાણ ચોદ્વસણ્ણ સમણસાહસ્સીણ કતરે અણગારે મહાદુક્કરકારએ ચેવ મહાણિજ્જરતરાએ ચેવ ?, એવં ખંલુ સેણિયા ! ઇમાસિં ઇંદ્ભૂતિપામોકખાણ ચોદ્વસણ્ણ સમણસાહસ્સીણ ધ્વને અણગારે મહાદુક્કરકારએ ચેવ મહાણિજ્જરતરાએ ચેવ, સે કેણદ્રેણ ભંતે ! એવં વુચ્છતિ ઇમાસિં જાવ સાહસ્સીણ ધ્વને અણગારે મહાદુક્કરકારએ ચેવ મહાણિજ્જર૦ ?, એવં ખંલુ સેણિયા ! તેણાં કાલેણો કાકંદી નામં નગરી હોત્થા ઉપ્પિં પાસાયવડિંસએ વિહરતિ, તતે ણ અહં અન્ના કદાતિ પુબ્વાણુપુબ્વીએ ચરમાણે ગામાણુગામં દૂતિજ્જમાણે જેણેવ કાકંદી ણગરી જેણેવ સહસંબવણે ઉજાણે તેણેવ ઉવાગતે અહાપડિરૂવં ઉગ્ગહંં જ્ઞા સંજમે જાવ વિહરામિ, પરિસા નિગતા, તહેવ જાવ પબ્વઝે જાવ બિલમિવ જાવ અહારેતિ, ધણણસ્સ ણ

अणगारस्स पादाणं सरीरवन्नओ सब्बो जाव उवसोभेमाणे २ चिद्वति, से तेणद्वेण सेणिया ! एवं वुच्चति-इमासिं चउद्दसण्ह० साहस्सीणं धणे अणगारे महादुक्करकारए महानिज्जरतराए चेव, तते णं से सेणिए राया समणस्स भगवतो महावीरस्स अंतिए एयम्डुं सोच्चा पिसम्म हट्टुट्ट० समणं भगवं महावीरं तिकखुतो आयाहिणपयाणहिण करेति ता वंदति नमंसति ता जेणेव धन्ने अणगारे तेणेव उवागच्छति ता धन्नं अणगारं तिकखुतो आयाहिणपयाणहिण करेति ता वंदति णमंसवि ता एवं व०-धणे सि णं तुमं देवाणु० ! सुपुणे सुक्यत्थे क्यलक्खणे सुलछ्वे णं देवाणुप्पिया ! तव माणुस्सए जम्मजीवियफलेत्तिकट्टु वंदति णमंसति ता जेणेव समणे० तेणेव उवागच्छति ता समणं भगवं महावीरं तिकखुतो वंदति णमंसति ता जामेव दिसिं पाउब्मूते तामेव दिसिं पडिगए ।४। तए णं तस्स धण्णस्स अणगारस्स अन्नया क्याई पुव्वरत्तावरत्तकाले धम्मजागरिय० इमेयारूवे अब्भत्तिते० एवं खलु अहं इमेण ओरालेण जहा खंदओ तहेव चिंता आपुच्छणं थेरेहिं सद्धिं विउलं दुरुहंति मासिया संलेहणा नवमासपरियातो जाव कालमासे कालं किच्चा उड्डं चंदिम जाव णव य गेविज्जविमाणपत्थडे उड्डं दूरं वीतीवतिज्ञा सब्बट्टसिद्धे विमाणे देवत्ताए उववन्ने, थेरा तहेव ओयरंति जाव इमे से आयारंभडए, भंते ! त्ति (१२९) भगवं गोतमे तहेव पुच्छति जहा खंदयस्स भगवं वागरेति जाव सब्बट्टसिद्धे विमाणे उववण्णे० धण्णस्स णं भंते ! देवस्स केवतियं कालं ठिती पं० ?, गोतमा ! तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिती पं०, से णं भंते ! ततो देवलोगाओ कहिं गच्छिहिति कहिं उववज्जिहिति ?, गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्जिहिति० तंएवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेण० पढमस्स अज्जयणस्स अयम्डे पं० ।५ ॥ अ०१ ॥ जति णं भंते !० एवं खलु जंबू ! तेण कालेण० कांगंदीए णगरीए भद्वाणामं सत्थवाही परिवसति अङ्गार०, तीसे णं भद्वाए सत्थवाहीए पुत्ते सुणक्खते णामं दारए होत्था अहीण० जाव सुरुवे पंचधातिपरिक्खते जहा धण्णो तहा बतीसओदाओ जाव उप्पिं पासायवडेंसए विहरति, तेण कालेण० समोसरणं जहा धन्नो तहा सुणक्खतेऽवि णिगते जहा थावच्चापुत्तस्स तहा णिक्खमणं जाव अणगारे जाते ईरियासमिते जाव बंभयारी, तते णं से सुणक्खते अणगारे जं चेव दिवसं समणस्स भगवतो म० अंतिते मुंडे जाव पव्वतिते तं चेव दिवसं अभिग्नहं तहेव जाव बिलमिव आहारेति, संजमेण जाव विहरति० बहिया जणवयविहारं विहरति, एक्कारस अंगाइं अहिज्जति संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति, तते णं से सुण० ओरालेण जहा खंदतो, तेण कालेण० रायगिहे णगरे गुणसिलए चेतिए सेणिए राया सार्मी समोसढे परिसा णिगता राया णिगतो धम्मकहा राया पडिगओ परिसा पडिगता, तते णं तस्स सुणक्खतस्स अन्नया कयाति पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि धम्मजा० जहा खंदयस्स बहू वासा परियातो गोतमपुच्छा तहेव कहेति जाव सब्बट्टसिद्धे विमाणे देवें उववण्णे तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिती पं०, से णं भंते ! महाविदेहे सिज्जिहिति, एवं सुणक्खतगमेणं सेसावि अद्व भाणियव्वा, णवरं आणुपुव्वीए दोन्नि यारगिहे दोन्नि साएए दोन्नि वाणियग्गामे नवमो हत्थिणपुरे दसमो रायगिहे, नवणहं भद्वाओ जणणीओ नवणहवि बतीसओ दाओ नवणहं निक्खमणं थावच्चापुत्तस्स सरिसं वेहल्लस्स पिया करेति छम्मासा वेहल्लते नव धण्णे सेसाणं बहू वासा मासं संलेहणा सब्बट्टसिद्धे पुव्वमहाविदेहे सिज्जणा० । एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवता महावीरेण आइगरेणं तित्थगरेणं सयं (प्र० सह) संबुद्धेण लोगनाहेण लोगप्पदीसेण लोगपञ्जुयगरेणं अभयदयेणं सरणदयेणं चक्खुदयेणं मग्गदयेणं धम्मदयेणं धम्मदेसएणं धम्मवरचाउरन्तचक्कवट्टिणा अप्पडिहयवरणाणदंसणधरेणं जिणेणं जाणएणं बुद्धेणं बोहएणं मोक्षेणं मोयएणं तिन्नेणं तारयेणं सिवमयलमस्यमणंतमक्खयमव्वाबाहमपुणरावत्तयं सिद्धिगतिनामधेयं ठाणं संपत्तेण [अणुत्तरोवाइयदसाणं तच्चस्स वग्गस्स] अयम्डे पन्नते ।६ ॥ अणुत्तरोवाइयदसातो समत्तातो ॥ नवममंगं समत्तं ॥ अणुत्तरोवाइयदसाणं एको सुतक्खंधो तिणिं वग्गा तिसु दिवसेसु उद्दिस्संति, तथ्य पढमवग्गे दसुद्देसगा बितीयवग्गे तेरस उद्देसगा ततियवग्गे दस उद्देसगा सेसं जहा धम्मकहाणं तहा नेतव्वं । इत्युत्कीर्ण नवमाइगं ॥